en van Witsen wijst ook op 'de bijna-verbroedering' (louter van de kant der Japanners!) bij 'feestjes' in het kamp op Japans 'grote dagen' en 'tenslotte op het werkelijk gemeende eerbetoon aan overleden krijgsgevangenen.'[1]

Het optreden van veel Japanners was opvallend geforceerd. De gevangenen die op een van de eilanden in de Molukken een vliegveld moesten aanleggen, stonden daar onder toezicht van een Japanse onderofficier, 'Bamboe-Mori', 'een dikke, zware man met een stierennek en met de gang van een gorilla' (aldus een kapitein van het Knil die als tolk met hem te maken had[2]); Mori ging prat op de naam die de gevangenen hem hadden gegeven.

'Zijn drift, zoals bij een echte Japanner gewoonte is, was gauw opgewekt en op zo'n moment was hij zeer hardhandig en strafte hij zwaar. De Jappen-luitenants ... hadden ... in zijn nabijheid niets in te brengen. Waar Mori was, regeerde ook alleen Mori en niemand anders. Zijn eigen bewakingstroepen, Koreanen, vreesden hem.'[3]

Onder het bewind van Mori, die zieke gevangenen met een stuk bamboe afranselde en naar hun werk joeg, stierf in het betrokken kamp in zes maanden één op de zes gevangenen. Een van de officieren van gezondheid, R. Springer, tekende er evenwel aan:

'Het heeft mij wel getroffen dat als men de kans krijgt om even onder vier ogen met de Japanners te spreken, hun houding anders is en dit geldt zelfs voor Mori. Het lijkt soms wel of hun optreden tegen de gevangenen een kunstmatig karakter draagt om tegenover de eigen mensen een flinke indruk te maken.'[4]

Er waren onder de Japanners, als onder ieder ander volk, sadisten – op het lot van de gevangenen had het evenwel een ongunstige uitwerking dat niet alleen die sadisten maar ook de meeste andere Japanners met wie zij te maken kregen, hen beschouwden als waardeloze mensen en dat wie er anders over dacht, zich conformeerde aan de algemene normen[5] uit vrees voor zwak te worden aangezien. Het gevolg was dat

[1] Van Witsen, p. 593–94. [2] G. P. C. le Clercq, aangehaald in a.v., p. 614. [3] A.v. [4] R. Springer: 'Dagboek', p. 103. [5] Zoals de meeste krijgsgevangenen de Japanse normen niet konden begrijpen, zo vreemd stonden veel Japanners tegenover de normen der niet-Japanners. Wim Kan zag van dat laatste een treffend voorbeeld in Bandoeng: 'Een Nederlandse kapitein die tijdens het fourageren zich een blikje sardines wist toe te eigenen, deed dit zo onhandig dat hij op heterdaad betrapt werd